

بررسی میزان تأثیر دعا در جهت دهی به سبک زندگی اسلامی جوانان

«در سیره رضوی»

سمیرا قربانخانی^۱، زهرا کریمی، مرضیه بهلوانی

چکیده

دعا در مطالعات دینی، به معنای ارتباط با معبود و سبک زندگی در مطالعات فرهنگی به مجموعه رفتارها و الگوهای هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی فردی و اجتماعی اوست اطلاق می‌شود. با توجه به جایگاه مهم دعا در زندگی و نقش جوانان در حیات و بالندگی کشور، سرمایه‌گذاری در امر آموزش و تربیت صحیح آنان در مسیر معنوی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. ضرورت این تحقیق در نشان دادن الگوی اخلاقی کامل و همه جانبه از سیره رضوی برای تحقق سبک زندگی اسلامی در بین جوانان می‌باشد و با این فرض که ادعیه رضوی می‌تواند سبک زندگی معنوی و عبادی جوانان را رقم بزند، سیره و ادعیه‌ی امام رضا (علیه السلام) به عنوان الگوی مناسب برای این نوع سبک زندگی معرفی شده است. این پژوهش با روش توصیفی و پیمایشی به دنبال پاسخ به این پرسش است که دعا چه تأثیری در جهت‌دهی جوانان به سبک زندگی اسلامی- رضوی دارد؟ از این رو، با استناد به قرآن و روایات و با تبیین سبک زندگی اسلامی برای جوانان، به صورت موردی به مطالعه دعا‌های رضوی پرداخته؛ تا با توصیف و تحلیل این ادعیه گهربار، ابتدا یک جمع بندی کلی از فضای حاکم بر این ادعیه ارائه نموده؛ سپس از خلال بررسی مضامین مطرح در این ادعیه، شیوه‌ها و الگوهای تربیتی امام رضا (علیه

۱- کارشناسی، مدرسه علمیه فاطمیه، jadehbarani88@yahoo.com، ۰۹۳۶۶۲۹۴۰۸۱.

السلام) را برای توسعه و ترویج سبک زندگی اسلامی در بین جوانان و نهادینه کردن آن در جامعه شناسایی، معرفی و تطبیق (از طریق توزیع پرسش‌نامه که یک نمونه آن در آخر مقاله پیوست گردیده) نماید. در پایان، این داده‌ها از طریق نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل و نتایج به صورت درصد بیان گردیده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که امام رضا (علیه السلام) در دعا‌های خود به آموزش عبادت و بندگی، محبت و مهرورزی، انتخاب همسر .. پرداخته‌اند که مهم‌ترین عوامل در تحقق سبک زندگی اسلامی برای جوانانی است که بر طبق نمودار ۱۶-۱ هیچ شناختی نسبت به سبک زندگی اسلامی ندارند.

کلید واژه‌ها: دعا، امام رضا (علیه السلام)، سبک زندگی، جوانان.

مقدمه

مسأله‌ی سبک زندگی، همواره از مسائل مهم و به روزی بوده است که از همان آغاز اسلام به دلیل وجود حجت خدا در کنار انسان، به همراه تربیت دینی بوده است. در این میان آنچه اهمیت پرداختن به سبک زندگی جوانان را در پژوهش‌های اجتماعی و اعتقادی مهم می‌سازد، نتایج ناشی از انتخاب سبک‌های مختلف برای زندگی، در بین جوانان است که در مواردی منجر به بروز بسیاری از آسیب‌های اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی در سطح خانواده و جامعه شده است، و آنچه اندیشمندان مسلمان را به تأمل و تعقل در سبک زندگی اسلامی واداشته، تأثیر سوء و زیانباری است که جوامع اسلامی به ویژه قشر جوان از سبک زندگی غربی متحمل شده‌اند و در مواردی زمینه انحراف آنان را فراهم آورده است. از این رو یکی از راه‌های تبیین الگوی سبک زندگی، شناسایی عناصر و مؤلفه‌هایی است که اندیشمندان اسلامی به عنوان ویژگی‌های یک سبک زندگی برشمرده‌اند. در این میان سبک زندگی رضوی یکی از مؤلفه‌هایی است که باید در بین جوانان ترویج گردد.

ترویج سبک زندگی اسلامی درسیره رضوی -در قالب دعا- از راه مراجعه به سیره امام رضا (علیه السلام) که در حقیقت، مصادیق عینی و ملموس سبک زندگی دینی به شمار می‌رود حاصل می‌گردد. این نوع سبک زندگی علاوه بر تصحیح و پالایش نگرش‌ها و باورهای جوانان، می‌تواند افکار، رفتارها و کردارهای او را به سوی

گزینش سبک زندگی اسلامی کشانده و تا بدانجا سوق دهد که حتی استراحت و تفریح را نیز به زمینه‌ای مناسب برای تلاش و تقرب به سوی خداوند تبدیل کند. اگر چه در خصوص موضوع مورد نظر، کتاب مستقلی یافت نگردید اما مطالعات و مقالات متعددی درباره سبک زندگی و ادعیه‌های رضوی تألیف شده است که از جمله آن‌ها؛ می‌توان به «بررسی کارکردهای دعا در ترویج عقاید و فرهنگ اسلامی در اندیشه امام رضا (علیه السلام)» نوشته رضا شکرانی و محمد جانی پور، «نقش و جایگاه حکمت عملی مبتنی برسیره و آموزه‌های رضوی در سبک زندگی اسلامی» نوشته فاطمه سیفی و عذرا سیفی، «کارکردهای تربیتی خانواده بر مبنای تحلیل محتوای ادعیه رضوی» نوشته محمد عترت دوست، «تأملاتی در الصیغه الرضویه الجامعه و مدّون آن» نوشته مرتضی سلمان نژاد اشاره نمود.

۱- معنا شناسی

به طور معمول اغلب واژگان در هر زبانی، دارای تعریف لغوی و اصطلاحی می‌باشد. شناخت افراد جامعه نسبت به معنای لغوی و اصطلاحی واژگان، سبب می‌گردد که بتوانند از آن واژه در جای صحیح خود استفاده نمایند. به خصوص، این شناخت برای افرادی که اهل قلم هستند از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا عدم شناخت آن‌ها از معنای لغوی و اصطلاحی واژگان، موجب می‌گردد که واژه‌ها در جای مناسب خود استفاده نشوند؛ در نتیجه نویسندگان در انتقال مقصود خود به مخاطب موفق نخواهد بود.

۱-۱- مفهوم‌شناسی واژه دعا

واژه دعا از ریشه (دعو) گرفته شده و در لغت به معنای ندا، خواندن، خواستن، طلبیدن است (مسعود، جبران، ۱۳۸۰ش، ج ۱، ص ۷۷۵). همچنین دعا در لغت به معنای حاجت خواستن، استغاثه به خدا، استدعای برکت و تضرع نیز می‌باشد و دعا کردن به معنای درخواست کردن از درگاه خدا، از خدا چیزی طلب کردن، چیزی اعم از بد و نیک برای کسی از خدا خواستن معنا شده است (علی اکبر، دهخدا، ۱۳۵۱ش: ج ۲۱، ص ۲۳). به نظر می‌رسد از معناهای لغوی ارائه شده معنای فوق نزدیک‌تر به مفهوم دعا در پژوهش حاضر می‌باشد.

دعا در اصطلاح نیز عبارت است از: خواستن چیزی به وسیله موجود پست‌تر، از موجود برتر، به جهت فروتنی و درماندگی (میرزا جواد، ملکی تبریزی، ۱۳۶۲ش: ص ۱۳۹) و در تعریفی دیگر، نیایش و طلب کردن حاجت از خداوند آمده است (حسن، عمید، ۱۳۷۹ش، ص ۶۰۳) همچنین در تعریفی کامل‌تر دعا عبارت است از: پیوند باطنی با مبدأ همه نیکی‌ها و خوبی‌ها (ناصر، مکارم شیرازی، ۱۳۷۲ش: ص ۶۴۳) به نظر می‌رسد تعریف فوق نزدیک‌تر به مفهوم دعا در پژوهش حاضر می‌باشد.

۱-۲- مفهوم شناسی سبک زندگی

معنای لغوی واژه زندگی، زنده‌بودن، حیات و مدت عمر بیان‌شده است و معنای لغوی واژه سبک، نوع، روش، طرز و شیوه، سبک اثاثیه، شکل دادن یا طراحی چیزی، تطابق با معیار شناخته‌شده، شیوه‌ای که به‌ویژه در رفتار اجتماعی متناسب شناخته شده است (علی اکبر، دهخدا، ۱۳۷۷ش: ج ۹، ص ۱۳۴۱۲).

در اصطلاح سبک زندگی، مجموعه‌ای از رفتارهای قابل‌مشاهده و بیانگرانه در میان افراد است (محمد جواد، ولی‌زاده، ۱۳۹۲ش: ص ۳۴). وبر، سبک زندگی را شیوه‌های رفتار، لباس پوشیدن، سخن گفتن، اندیشیدن و نگرش‌هایی می‌داند که مشخص کننده گروه‌های منزلتی، متفاوت است (هادی، حسن دوست خانی و امید، رضایی، ۱۳۹۲ش: ص ۲۵).

در تعریفی صحیح‌تر؛ سبک زندگی مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، الگوها، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، سلیقه‌ها، نوع مصرف و وسایل زندگی است که به طور معمول اقدامی جمعی است و شماری از افراد در یک نوع سبک زندگی، اشتراک‌هایی پیدا می‌کنند و این اشتراک‌ها به صورت نمادین در جامعه مطرح و موجب هویت بخشی به شخص و گروه‌های اجتماعی می‌شود. امروزه سبک زندگی عاملی تأثیر گذار در تمامی جنبه‌های زندگی دانسته می‌شود (علی، رحمانی فیروز جاه و سعدیه، سهرابی، ۱۳۹۰ش: صص ۱۷-۳۲).

به نظر می‌رسد که تعریف فوق، نزدیک‌تر به مفهوم سبک زندگی در این پژوهش می‌باشد. لازم به ذکر است که معنای سبک زندگی در این پژوهش همان شیوه‌هایی است که امام رضا (علیه السلام) در سیره و آموزه‌های خود بدان سفارش و عمل می‌نمودند.

۱-۳- مفهوم‌شناسی واژه سیره رضوی

واژه سیره اسم مصدر از ریشه "س ی ر" و جمع آن سیر و سیرات است که به معانی مختلفی به کار رفته است. یکی از این معانی، طریقه، روش و حالت است (محمد حسین، طباطبایی، ۱۳۷۶ش: ج ۱۴، ص ۱۹۹) و در اصطلاح بعضی، سیره را برابر با تاریخ و ثبت وقایع تاریخی قرار داده‌اند که دامنه وسیعی همانند تاریخ پیدا می‌کند (محمد، ملک زاده، ۱۳۸۵ش: ص ۲۱). همچنین سیره را بر چگونگی رفتار انسان نیز اطلاق کرده‌اند که شامل همه‌ی فعالیت‌های فرد می‌شود (محمد، داوودی، ۱۳۸۴ش: ج ۱، ص ۱۰) که در این میان تعریف فوق، کامل‌تر و نزدیک به معنای سیره در این پژوهش می‌باشد.

با توجه به اینکه این پژوهش به بررسی سبک زندگی اسلامی در سیره رضوی پرداخته است، لازم به ذکر است که بیان گردد؛ امام رضا (علیه السلام) امام هشتم شیعیان است که در روز یازدهم ذی‌قعدة سال ۱۴۸ هجری دیده به جهان گشود. پدر ایشان امام کاظم (علیه السلام) امام هفتم شیعیان و مادر بزرگوارشان بانویی با فضیلت بنام «تُکْتَم» بود که پس از تولد حضرت، از طرف امام کاظم (علیه السلام) «طاهره» نام گرفت. کنیه امام هشتم «ابوالحسن» و لقب معروف ایشان «رضا» است. ایشان پس از شهادت پدر بزرگوارشان در زندان بغداد، در سن سی و پنج سالگی عهده‌دار مقام امامت و رهبری امت گردید و در سال ۲۰۳ هجری توسط مأمون عباسی در خراسان به شهادت رسیدند (مهدی، پیشوایی، ۱۳۹۱ش: ص ۴۹۱).

۴- انواع دعا و سبک زندگی

در یک تقسیم‌بندی کلی دعا و سبک زندگی به دو قسم تقسیم می‌شود که در ادامه به شرح هر یک پرداخته می‌شود:

- ۱۵- ریو، مارشال، (۱۳۸۴ش)، انگیزش و هیجان، ترجمه: یحیی سید محمدی؛ تهران: ویرایش.
- ۱۶- سورین، ورنر و تانکارد، جیمز، (۱۳۸۶ش)، نظریه‌های ارتباطات، علیرضا دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۷- سی وارد، برایان کک، (۱۳۸۱ش)، مدیریت استرس، مترجم: مهدی قراچه داغی، چاپ اول، تهران: پیکان.
- ۱۸- شایان مهر، علی‌رضا، (۱۳۷۷ش)، دایرةالمعارف تطبیقی علوم اجتماعی، تهران: کیهان.
- ۱۹- صادقی، اصغر، (۱۳۸۲ش) بر بساط نیایش، چاپ اول، تهران: آفاق.
- ۲۰- طباطبایی، محمد حسین، (۱۳۷۶ش)، المیزان فی تفسیر القرآن، مترجم: ناصر مکارم شیرازی، تهران: انتشارات بنیاد علمی فکری علامه طباطبایی.
- ۲۱- عمید، حسن، (۱۳۸۹ش)، فرهنگ فارسی عمید، تهران: رهیافت نوین هور.
- ۲۲- غروی نایینی، نهله، (۱۳۸۰ش)، عوامل آرامش روح انسان در قرآن کریم، تهران: دانشور.
- ۲۳- قائمی، علی، (۱۳۷۹ش)، جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، تهران: دفتر مشاوره رئیس سازمان ر امور جوانان.
- ۲۴- کوشکی، محمدصادق، (۱۳۹۳ش)، سبک زندگی به روایت انقلاب اسلامی، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها دفتر نشر معارف.
- ۲۵- گولد، جولیوس و همکاران، (۱۳۷۶ش)، فرهنگ علوم اجتماعی، گروه مترجمان، تهران: مازیار.
- ۲۶- مایکل، آرگایل، (۱۳۸۲ش)، روان شناسی شادی، ترجمه: مسعود گوهری؛ اصفهان: جهاددانشگاهی.
- ۲۷- مدرسی طباطبایی یزدی، سید محمد رضا، (بی‌تا)، دعا هدیه آسمانی، قم: انتشارات کریمه اهل بیت (علیه السلام).

۲۸- مدرسی، سید محمد تقی، (۱۳۷۱ش)، دعاپرواز روح و راه زندگی، ترجمه: مصطفی کمال نژاد، قم: مطلع الفجر.

۲۹- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۲ش)، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۳۰- ملک زاده، محمد، (۱۳۸۵ش) سیره سیاسی معصومان در عصر حاکمیت، تهران: کانون اندیشه جوانان.

۳۱- ملکی تبریزی، میرزا جواد، (۱۳۶۲ش)، المراقبات، ترجمه: تحریرچی، قم، انتشارات عروج.

۳۲- یآوری، وحید، جانی پور، محمد، (۱۳۸۸ش)، تصویرسازی از آینده از منظر شهدای انقلاب اسلامی، تهران: بنیاد شهید انقلاب اسلامی با همکاری مرکز تحقیقات علوم انسانی اسلامی دانشگاه امام صادق (علیه السلام).

منابع عربی

۳۳- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۶۲ش)، صفات الشیعه، تهران: اعلمی.

۳۴- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۷۸ش)، عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، تهران: نشر جهان.

۳۵- ابن طاووس، علی بن موسی، (۱۴۱۱ق)، مهج الدعوات و منهج العبادات، چاپ اول، قم: دار الذخائر.

۳۶- شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۱۰۴ق)، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، چاپ اول، قم: مؤسسه آل بیت علیهم السلام.

۳۷- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، (۱۴۰۷ق)، الکافی، چاپ چهارم، تهران: ارالکتب الاسلامیه.

۳۸- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، (۱۴۰۳ق)، بحار الانوار، چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

۳۹- منسوب به علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، (۱۴۰۶ق)، الفقه المنسوب الی الامام الرضا (علیه السلام)، چاپ اول، مشهد: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.

مقالات

- ۴۰- حسن دوست فرخانی، هادی؛ رضایی، امید، (۱۳۹۲ش)، بررسی الگوی آرمانی سبک زندگی از دیدگاه مکتب اسلام، معرفت، ش ۱۸۶، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- ۴۱- رحمانی فیروز جاه، علی، سهرابی، سعدیه، (۱۳۹۰ش)، رابطه سبک زندگی و دین‌داری از دیدگاه ابن خلدون، دو فصلنامه پژوهش‌های علم و دین، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره اول.
- ۴۲- رضایی، مصطفی، (۱۳۸۹ش)، سبک‌های زندگی و چالش‌های هویتی: رد پای زیستن، زمانه، ش ۹۵، تهران: کانون اندیشه جوان.
- ۴۳- شریفی، احمدحسین، (۱۳۹۱ش)، سبک زندگی به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح ایمان، معرفت فرهنگی اجتماعی، ش ۱۱، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- ۴۴- عبدالهی عابد، صمد، (۱۳۸۵ش)، شرایط و آثار تربیتی دعا در اسلام، مجله شمیم یاس، شماره ۴۱.
- ۴۵- عترت دوست، محمد، (۱۳۹۷ش)، کارکردهای تربیتی خانواده بر مبنای تحلیل محتوایی ادعیه رضوی، سال ششم، شماره ۱۰.
- ۴۶- فلاح ربیع، فلاح، (۱۳۹۱ش)، روش شناسی اگو در انتقال ارزش‌ها، سال چهارم، شماره دوم.
- ۴۷- فیضی، مجتبی، (۱۳۹۲ش)، درآمدی بر سبک زندگی اسلامی، فصلنامه معرفت، ش ۱۸۵.
- ۴۸- محقق داماد، مصطفی، (۱۳۸۹ش)، مقومات معنوی سلامت در الهیات اسلامی، فصلنامه اخلاق پزشکی، ش ۱۴.
- ۴۹- ولی زاده، محمدجواد، (۱۳۹۲ش)، ضرورت ارائه تعریف بومی اسلامی ایرانی از سبک زندگی، مهندسی فرهنگی، ش ۷۵، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.

با سلام. طراحی پرسش نامه، بررسی میزان تأثیر دعا در جهت‌دهی به سبک زندگی اسلامی جوانان (در سیره رضوی) با تکیه بر ادعیه و سیره رضوی به منظور ارتقاء، بهبود و ترویج سبک زندگی اسلامی- رضوی جوانان در استان البرز و تهران تهیه و تدوین گردیده است. دقت نظر شما در تکمیل پرسش‌نامه ما را در تحقق اهداف آن یاری می‌نماید.

بانشکر، کاری از گروه پژوهشی شمس‌الشمس (علیه السلام)

سن:	جنسیت:	☐ مرد ☐ زن
تحصیلات:	وضعیت تأهل:	☐ متاهل ☐ مجرد
۱- بین دعا، دینداری و سبک زندگی رابطه مستقیم برقرار است.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۲- نقش الگو در دوران جوانی، مؤثرتر از دوران نوجوانی است.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۳- الگوی شایسته‌نیازی، نیست در همه ابعاد، نمونه باشد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۴- جوان، فقط با دعا می‌تواند به اهداف بلند خود دست یابد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۵- سبک زندگی نمودی از شخصیت، اقتدار و انتخاب‌های جوان می‌باشد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۶- دعا بهترین وسیله‌ی پیشرفت در زندگی جوانان می‌باشد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۷- سبک زندگی به عنوان تجلی عینی اندیشه‌ها و عقاید، تأثیری در ایجاد صفات انسانی ندارد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۸- دعا عامل ضعیفی در انتخاب همسر، ازدواج، و ایجاد محبت می‌باشد.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	
۹- به اعتقاد روانشناسان، دعا یکی از فرآیندهای بهبود سلامت روان است.	☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی‌دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	

☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۰- رزق و روزی مادی در جوانان اهل دعا و مقید بیشتر از جوانان دیگر است.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۱- جوانان مذهبی و با ایمان از آرامش بیشتری نسبت به دیگران برخوردارند.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۲- جوان، تنها با لذت تفریح و سفر می تواند به زندگی ایده آل خود دست یابد.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۳- یکی از برجسته ترین ویژگی های جوان امروزی پوچی و نداشتن انگیزه برای زندگی است.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۴- دعا، تجربه معنوی، احساس خوشحالی، آرامش روانی و نشاط را در بالاترین حد خود قرار می دهد.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۵- جوانان، همواره تلاش می کنند تا سبک زندگی خود را به سبک زندگی اسلامی- رضوی نزدیک نمایند.
☐ کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ نمی دانم ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم	۱۶- یکی از مشکلات جوانان، عدم شناخت سبک زندگی اسلامی است.

باسپاس فراوان از همکاری شما

لطفاً اگر انتقاد یا پیشنهادی در خصوص موضوع پژوهش یا پرسش های ارائه شده دارید در قسمت زیر

عنوان نمائید.

کاری از گروه پژوهشی شمس الشموس (علیه السلام)